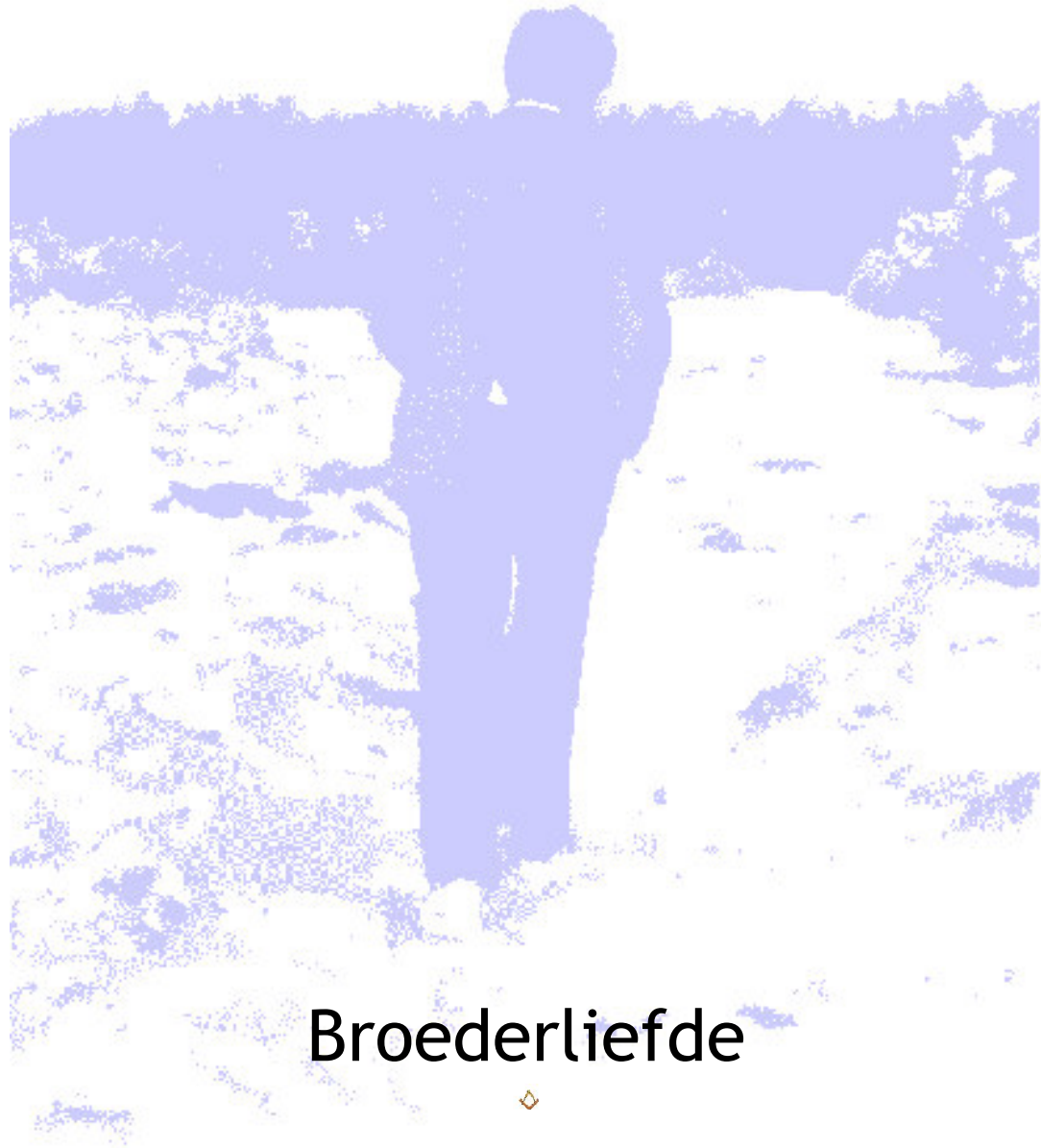

Dick Delfos

Drie Bouwstukken

Broederliefde

Woord vooraf

Als kind in mijn bedje te liggen en te luisteren naar het geluid van mijn vaders 'tikken' op de typemachine is één van mijn zoetste herinneringen. Het voelde knus. Alsof we samen waren in een andere wereld. Een innerlijke wereld. Toen ik veel groter geworden eens een bouwstuk mocht lezen, was ik reeds voorbij mijn bewondering voor zijn grappige stukjes in het personeelsblad en mijn jaloezie op zijn sublieme vondsten in Sinterklaasgedichten: ik las kritisch, sceptisch wat mijn vader nu toch eigenlijk wilde zeggen. Enthousiast ging ik met hem in discussie over 'de mens' en of hij daarmee niet eigenlijk enkel zichzelf bedoelde.

Toen ik deze zomer, een jaar na zijn overlijden zijn bouwstukken bij elkaar ging zoeken, nieuwsgierig om terug te lezen en vooral ook te lezen wat ik nog niet kende, was ik zo geraakt door hoe Dick's stem te horen is in zijn schrijven. Nooit eerder ervoer ik zo fysiek hoe waar het is, dat je kunt voortleven in geschreven woord. Naast dit geroerd zijn bleek ik zijn teksten van bijzondere waarde te vinden. Toen ik eenmaal besloten had ze in de computer te zetten om hiervan een bundeltje te maken, zodat ze niet als slordige kopie'tjes zouden verdwijnen tussen mijn stapels, merkte ik het pas goed: herlezen en herlezen van zijn bouwstukken doet mij telkens iets nieuws ervaren, alsof één enkele zin, in eerste oogopslag eenduidig van betekenis, vervolgens iets geheel anders kan betekenen en in andere lezing weer iets geheel anders. Deze kwaliteit en vooral het plezier wat ik beleefde aan zijn eigenwijze uitspraken, soms opstandig, soms zo wijs, deed mij aan Carla voorstellen om dit boekje te vermenigvuldigen en 'als kado van Dick's dochters' aan jullie aan te bieden.

Ik heb gekozen voor deze drie bouwstukken, omdat ze inhoudelijk breed van karakter zijn.

In respect voor mijn vaders schrijverschap,
Marja Delfos

Marja vroeg me om naar de inleiding voor dit boekje te kijken en om die toch vooral te veranderen, want het was wel erg 'Marja'. Maar dat vind ik nou juist zo mooi. Daarom een paar persoonlijke woorden ter aanvulling op wat Marja schrijft. In september 2000 liep ik over de Pont Neuf in Parijs, mijn gedachten vol met waar ik net vandaan kwam. Opeens was mijn vader daar, warm en overweldigend om me heen, zoveel liefde, zoveel energie, zo sterk aanwezig, zo vanzelfsprekend aanwezig.

Ook als ik zijn bouwstukken lees, zijn woorden verinnerlijkt, is hij aanwezig, zoals hij er altijd voor mij en degenen die hij liefhad was en er altijd zal zijn. Ik wil Marja bedanken voor het initiatief voor het samenstellen van dit bijzondere boekje en ik hoop dat het voor iedere lezer dierbare persoonlijke herinneringen aan mijn vader zal oproepen. Ik zal hem en dit boekje altijd en overal met me meedragen.

Carla Delfos

Amsterdam, December 2000

Dick Delfos, geboren Den Haag 21-08-1923, kwam uit eigen beweging en vol overtuiging bij de vrijmetselarij in 1961. Van 1969 tot 1972, van 1976 tot 1977 en van 1981 tot 1982 was hij Voorzitter Meester bij de Loge Jacob van Campen in Amersfoort, waar hij in 1982 tot Meester van Eer werd benoemd.

Foto omslag: Dick wandelend over de besneeuwde Leusderhei, Amersfoort 1980, gefotografeerd door Marja

Dick Delfos

Drie Bouwstukken

© M.R.A.W. Delfos, Amersfoort, 1987-1994
Samenstelling: Marja Delfos
Blankenstraat 157, 1018 RW Amsterdam
© juli 2000

De liefde (1993)
De mens (1987)
Alexander (1990)

Over de liefde

Al vanaf het eerste moment dat wij met de Orde van Vrijmetselaren in contact komen weten wij dat de orde een broederschap is. Het woord geeft aan dat wij een speciale band hebben; dat wij op een intiemere en vertrouwelijker manier met elkaar omgaan dan in andere organisaties. Die broederschap is geen loos woord maar een realiteit. Wij merken dit regelmatig zowel binnen als buiten de loge. Wij doen er ook ons best voor om die broederschap te ontwikkelen en te bestendigen. Bij de inwijding zegt de A.: M.: na het afleggen van de gelofte tegen de nieuwe leerling: "Als vrijmetselaar bent U ook onze broeder, wees die heilige naam steeds waardig". Wij doen ons best ervoor in de geest van deze woorden te handelen. Wij verheugen ons in de sfeer en de intimiteit die onze bijeenkomsten daardoor gaan kenmerken.

En zo groeit geleidelijk aan de band met de medebroeder, een band die vergelijkbaar is met de band in een gezin. De naam broeder is niet voor niets gekozen. Vergelijking met de sfeer in een gezin is reëel; immers daar ook is ondanks alle individuele verschillen de band voelbaar aanwezig en zal zij zich ook bij dieptepunten en hoogtepunten manifesteren. In de loge is het niet anders. Al wordt de sfeer in een loge soms aangetast toch komt er altijd een moment dat wij ons realiseren dat wij broeders zijn en dat die band verplichtingen met zich meebrengt.

Anders is het met Broederliefde, het onderwerp van dit bouwstuk.

In de catechismus vraagt de A.:M.: aan de nieuwe leerling wat hij met zich meebrengt en de leerling antwoordt argeloos "broederliefde". Ik heb het altijd wat moeilijk gehad met te verwoorden wat daarmee bedoeld wordt. Anders dan de termen broederschap en broederband is broederliefde niet eenvoudig in algemene omschrijvingen te vatten. Indien broederliefde alle vrijmetselaren zou moeten omvatten dan kan ik mij daar geen voorstelling van maken. Wanneer broederliefde zich richt op alle vrijmetselaren is er eerder sprake van een broederband. Maar broederliefde gaat toch veel verder!

In mijn visie kan broederliefde alleen groeien tussen twee broeders. Ik kan mij wel voorstellen dat er tussen twee broeders een verhouding ontstaat die de benaming broederliefde verdient. Maar die verhouding heeft dan ook de specifieke kenmerken die passen bij die twee broeders. Zo zou je met elk van je broeders een verhouding kunnen krijgen die de naam broederliefde verdient maar dan zijn al die verhoudingen allemaal anders omdat zij immers de kenmerken dragen van de broeders waartussen de band ontstaat. En dan kan het natuurlijk ook voorkomen dat er in een loge en zeker in de vrijmetselarij als geheel broeders rondlopen met wie het zelfs met de beste inspanningen en bedoelingen onmogelijk is een dergelijke band op te bouwen. Concluderend zou je dan moeten zeggen: broederliefde kan ontstaan tussen broeders en als zij ontstaat is zij selectief en wisselend van intensiteit en daardoor onderling onvergelijkbaar.

Ik wil de specifieke broederliefde even laten rusten. Ik wil nog wel aan U kwijt dat ik er al jaren problemen mee heb. En elke keer als ik de catechismus hoor en er voor de nieuwe leerling gezegd wordt dat hij broederliefde met zich meebrengt dan denk ik zou hij zich realiseren wat er gezegd wordt?

Liefde speelt een belangrijke rol in de ritualen van de Vrijmetselarij. Bij een volgende inwijding zal aan de kandidaat gevraagd worden weer: wat brengt U met zich mee? Nu is het antwoord: liefde voor de medemens. Het zal U duidelijk zijn, dat als broederliefde mij al problemen geeft, liefde voor de medemens mij licht in paniek brengt. Wie is die medemens? Mijn buurman, mijn collega's op het werk, mijn vrienden van de bridgeclub, alle Nederlanders of alleen de Amersfoorters. Alle mensen op de hele wereld? Medemens zijn toch alle mensen op deze wereld. Moet ik dan echt liefde opbrengen voor Saddam Hussein? Dat kan toch niet de intentie zijn. Maar wat dan wel?

Stijgen we nog iets hoger in de maçonnieke hiërarchie dan komen wij bij een graad die geheel gewijd is aan de liefde. Uiteraard kan ik daar nu niet verder op in gaan. Ik wil het nu alleen noemen omdat ik wil benadrukken dat liefde speelt in onze vrijmetselarij, en daarom een nadere beschouwing waard is.

Liefde komt vaak voor in combinatie met een ander woord. Ik wil U er enkele noemen en de specifieke kenmerken van deze liefdes proberen aan te halen;

moederliefde - deze is er al voordat het kind geboren wordt; het is er als een geschenk, het is de warmte en de tederheid die de moeder voelt voor het kind dat in haar groeit. Het kind wordt bemind omdat het er is en niet om wat het is. Bij het opgroeien verandert de verhouding omdat het kind gescheiden wordt van de moeder, wat voor de moeder een pijnlijke zaak is die zij ter wille van het kind moet stimuleren.

vaderliefde - dit is een liefde met voorwaarden. Is de moederliefde zeker in aanvang onvoorwaardelijk, bij vaderliefde is dit niet zo. Daarbij spelen de verwachtingen van de vader een te grote rol. Bij teleurstelling kan de vaderliefde bekoelen.

naastenliefde - gevoelens van tederheid, medeleven, zorgzaamheid die men ten opzichte van vrienden en kennissen heeft. Hierbij speelt wederkerigheid een grote rol. Wij verwachten, al of niet bewust, eenzelfde houding van de ander onder vergelijkbare omstandigheden. Ook verwachten wij dat onze houding op prijs wordt gesteld- ja een zekere dankbaarheid zullen wij niet onprettig vinden. Blijft de reciprociteit uit dan loopt de naastenliefde een grote kans om te bekoelen. Over het algemeen zijn deze gevoelens van liefde niet spontaan aanwezig maar groeien zij. In dit verband de opdracht uit ons eerste G:L: : heb Uw naaste lief als uzelf. Niet spontaan, geen groeiproces maar een liefde die zich zichtbaar op commando kan ontwikkelen.

Maar er bestaat ook een meer prozaïsche liefde: bij voorbeeld de liefde voor een vak. Wanneer men geruime tijd een vak beoefent kan er een gevoel van liefde groeien met de schijnbare dode materie. Ook deze liefde is niet spontaan aanwezig maar groeit. Iets wat wij niet bewust entameren maar dat ontstaat in weerwil van onszelf.

Zo is het in feite ook met de liefde voor de groep waar men bijhoort. De collega's waar men mee werkt, de vereniging waar men lid van is, de burens waar men mee samenwoont, de stad waarin men geboren of getogen is. Ook deze vorm van liefde kent een groeiproces: geleidelijk aan ontstaat het. Een belangrijk kenmerk is dat wij bereid zijn om er offers voor te brengen.

Liefde voor de partner - hier komen wij op een delicaat terrein in het kader van dit bouwstuk. Het is een bouwstuk op zich waard. Voor vandaag alleen dit: in het begin is de verhouding met de partner

anders dan in latere jaren. In het begin spelen de verliefdheid en de seksuele aantrekkingskracht een grote rol. Later als men het de tijd laat en de gelegenheid geeft groeit er tussen de partners een liefde, een verstandhouding die diep en bestendig is. Het is deze laatste liefde die past in het kader van dit bouwstuk. Wat zijn de kenmerken: ook hier geleidelijke groei; zorgzaamheid; betrokkenheid; afhankelijkheid.

Eigenliefde - Lang is er vanuit gegaan dat het goed is anderen lief te hebben maar dat het slecht zelfs zondig zou zijn jezelf lief te hebben. In deze opvatting sluiten eigenliefde en liefde voor de ander elkaar uit. Naar mate er meer is van het een is er minder van het ander. Een misverstand dat heden ten dage nog maar sporadisch beleden wordt. Men is tot het besef gekomen dat naar mate men meer respect en begrip dus liefde voor zichzelf koestert respect en begrip voor de ander zullen toenemen.

Ons "Ken U Zelve" sluit hierop m.i. duidelijk aan. Naar mate men meer begint te begrijpen van de eigen persoonlijkheid zal men ook meer voor de ander kunnen opbrengen. Naar mate men zichzelf met alle goede en slechte eigenschappen leert aanvaarden zal men ook de ander minder kritisch tegemoettreden. Naar mate zelfkennis, waarmede ik bedoel aanvaarding van je goede en slechte (minder goede) eigenschappen toeneemt zal ook een proces van acceptatie plaats vinden dat onherroepelijk zijn uitstraling naar de ander zal hebben.

Wanneer wij de voorafgaande opsomming bekijken dan lijkt het wel of het woord liefde alleen samengevoegd met een ander woord volledig is. Kunnen wij het woord liefde sec definiëren? Uit de voorafgaande beschouwing blijkt dat er soorten liefde zijn: er zijn er die spontaan aanwezig zijn, er zijn er die groeien buiten onze wil om en er zijn liefdes die wij duidelijk kunnen stimuleren. Dan blijken die liefdes ook nog van elkaar verschillende eigenschappen te hebben. Sommige liefdes vragen om wederkerigheid, anderen om dankbaarheid. Zou liefde op zich bestaan en dekt die liefde de liefde met toevoeging die wij zoëven behandeld hebben?

From heeft dikke boeken over de liefde geschreven. Staat U mij toe U hierover iets te vertellen omdat zijn benadering veel verklaart. Hij stelt dat de mens behoefte heeft aan liefde. Waarom, wel de mens is zich van zijn bestaan bewust en daardoor zal hij zich vroeg of laat realiseren dat hij:

een kort leven heeft
zonder zijn wil geboren is
tegen zijn wil dood zal gaan
sterft voor of na degenen die hem lief zijn
zodat hij met alleen zijn rekening moet houden
dat hij in feite hulpeloos is tegen de krachten van
de natuur en de gemeenschap.

Dat alleen zijn, die hulpeloosheid zal de mens bewust of onbewust willen overwinnen. De moderne maatschappij biedt hiertoe schijnbaar veel mogelijkheden zoals een luxe leven, dwangmatig werken, overgeven aan roesmiddelen, macht uitoefenen over anderen. De volwassen mens zal zich echter realiseren dat hij zijn eenzaamheid alleen kan overwinnen door het ontwikkelen van een band met de medemens. Doet hij dit niet; zoekt hij die eenzaamheid te bestrijden op een andere wijze dan zal hij ontdekken dat dit slechts een kortstondige uitwerking heeft en vaak een kater achterlaat.

Neen het volledige antwoord op het gevoel van eenzaamheid en alleen staan is te bereiken door als het ware te fuseren met een andere persoon of andere personen. In de mens leeft bewust of onbewust het verlangen naar een tussenpersoonlijke eenheid. Het is eigenlijk de meest fundamentele hartstocht van de mens, het is de kracht die de groep, de familie, de maatschappij bijeenhoudt.

In zijn meest volwassen vorm spreken wij over liefde. Naar mate de mens er meer en beter in slaagt op deze wijze zijn gevoelens van eenzaamheid en alleen staan te overwinnen zal hij meer en beter, dus vollediger mens worden. Faalt hij dan zal dat een verstoring van zijn levensevenwicht tot gevolg hebben met vaak zeer negatieve psychische effecten.

Liefde moet gezien worden als een kunst. Voor het beoefenen van een kunst en het bereiken van een zekere vaardigheid daarin zijn een aantal voorwaarden nodig:

- er dient een zekere aanleg te zijn
- men moet zich van die aanleg bewust worden
- men moet regelmatig oefenen
- men moet bereid zijn om te streven naar het hoogst mogelijke resultaat
- men moet er van overtuigd zijn dat streven naar een zo hoog mogelijk resultaat aan zijn persoonlijkheid ten goede zal komen.

Laten wij eens nagaan hoe het met deze voorwaarden zit voor de mens die de kunst liefde wil beoefenen:

Aanleg: al in zijn vroegste levensjaren zal de mens ervaren dat hij aanleg voor het beoefenen van deze kunst in zich heeft. Reeds vroeg zal hij ervaringen hebben met tederheid, afhankelijkheid, verbondenheid, afhankelijkheid, allemaal eigenschappen die met het begrip liefde te maken hebben.

Bewust worden: het bewust worden van deze aanleg is een andere zaak. Onze wereld en onze opvoeding zijn helaas niet op deze bewustwording gericht. We zijn veel te veel bezig met onze intellectuele bewustwording. Er gaat een gedeelte van een mensenleven verloren voordat men bewust wordt van de mogelijkheden die men in dit opzicht heeft. Onze wat harde en gevoelsarme samenleving verhinderen deze bewustwording zodat men ook niet toekomt aan de derde voorwaarde:

Het beoefenen van die kunst: Wil je een kunst goed beoefenen dan zul je er permanent mee bezig moeten zijn. Hiermede wordt niet bedoeld dat je er steeds wat krampachtig aan moet werken maar meer dat het een altijd aanwezig aandachtspunt moet zijn in de omgang met anderen. Ten slotte moet men bereid zijn te streven naar een zo hoog mogelijk resultaat en moet men ervan overtuigd zijn dat het aan de eigen ontwikkeling van de persoonlijkheid ten goede komt. Dit is iets waar de mens naar toe groeit door ervaring dan wel door contact met anderen. Aan deze overtuiging ligt zelfkennis ten grondslag.

Hoe beoefen je de kunst der liefde?

Het is allemaal niet eens zo moeilijk. Heb respect en reële belangstelling voor de ander en vooral geduld. Dat zijn de basis-uitgangspunten. Het is meer een houding die je ten opzichte van de ander aanneemt. Een levenshouding. De rest volgt vanzelf. Wanneer men eenmaal deze discipline opbrengt dan zal men ook geleidelijk afstappen van de menselijke eigenschap om alles wat je hoort te projecteren op je eigen situatie. Tot wat je zelf meegemaakt hebt of gehoord hebt.

Wie herkent dit niet?

Er is een gesprek tussen twee broeders; de een stort zijn hart uit want hij heeft iets ervaren dat hem diep getroffen heeft. De ander luistert schijnbaar aandachtig maar vergelijkt in de tussentijd in gedachten het verhaal dat verteld wordt met iets dat hijzelf gehoord of meegemaakt heeft. Zodra er dan even een stilte valt zal hij

daarvan gebruik maken om zijn eigen ervaring te vertellen. De band die aan het ontstaan was is in het begin reeds afgebroken.

Wat interesse had moeten zijn in een zeer persoonlijke ervaring wordt op deze wijze iets wat iedereen altijd en overal kan overkomen.

Gekomen op dit punt van mijn bouwstuk realiseerde ik mij dat de loge eigenlijk de meest ideale plaats is voor de beoefening van de kunst liefde. Immers wij pretenderen toch een levenshouding te zijn die streeft naar getrouwheid aan onszelf en gerichtheid en steun aan de medemens. Zelfkennis en daaruit voortvloeiend zelfacceptatie zijn toch ons doel.

En plotseling kregen die begrippen broederliefde en liefde tot de medemens een ander reliëf. Zeker ik denk nog steeds dat wij dit niet met ons medebrengen, maar wij brengen wel de bereidheid met ons mee om aan die kunst der liefde te werken om het best bereikbare resultaat te verkrijgen. Zou dat dan die hoogste levenskunst zijn waarover in onze beginselverklaring wordt gesproken. Als dat zo is dan is het zeker een koninklijke kunst.

Een koninklijke kunst op weg naar die liefde waarvan ons 1e g:l: zegt: zij handelt niet lichtvaardig, zij denkt geen kwaad, zij verblijdt zich niet in de ongerechtigheid maar verblijdt zich in de waarheid: zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij verdraagt alle dingen.

Moge dat zo zijn.

De Mens

De kandidaat heeft geblinddoekt de d.:k.: verlaten. Hij heeft strompelend de moeilijke weg naar de T.: afgelegd en heeft aangeklopt. Na zoek en gij zult vinden, bid en U zal gegeven worden, klop en U zal worden opengedaan, mag hij binnentreden. De deuren worden gesloten, er daalt stilte in de T.: Dan klinkt de stem van de voorbereider: Zo is hij binnentreden de mens, gevolgd door drie verschillende stemmen die zeggen: die zoekt naar W.:, die bidt om K.: en die heeft aangeklopt aan de T.: der S.:

Dit moment, mits beheerst en rustig en voorzien van functionele periodes van stilte, zal niet nalaten indruk op de kandidaat te maken. Het is dan ook één van de hoogtepunten uit het ritueel. Immers nu is het moment aangebroken wat de kandidaat beoogde/ nu staat te gebeuren wat hij wilde sinds zijn aanmelding/ namelijk zijn inwijding tot V.M..

Wie is toch die mens die bij ons komt om V.:M.: te worden? Het is een vraag die mij altijd geïntrigeerd heeft. Maar als ik zo rondkijk en ik bekijk zo het heterogene gezelschap, dan weet ik dat ik nimmer een grootste gemene deler zal kunnen vinden. En als het dan niet de soort mens is, is er dan een algemene drijfveer die ons in de loge doet belanden? Komt het voort uit onze ervaringen in het leven, uit onze frustraties in ons streven, onze behoefte aan religieuze beleving, uit onze behoefte om te behoren tot een groep?

Ik meen niet dat ik U vanavond de oplossing kan geven. Wel heeft het me aan het denken gezet over de mens in zijn levensfase voordat hij in het algemeen genomen tot de V.:M.: toetreedt. Het zijn deze gedachten waar ik U deelgenoot van wil maken en waar ik ook graag met U over van gedachten wil wisselen zo U dit wenst.

Terugkomend op het moment in het ritueel waarmee ik dit bouwstuk begon, merk ik op dat er een analogie is tussen dit moment en het moment waarop de mens geboren wordt. Men zou het verblijf in de D.:K.: kunnen vergelijken met de tijd dat het kind nog in het moederlichaam is en zich ontwikkelt. De geblinddoekte opgang naar de T.: is dan het moeilijke moment van de geboorte. Daarna komt het kind de wereld binnen, voorlopig nog onbewust van zijn bestaan, voorlopig nog geblinddoekt.

De eerste periode van een mensenleven wordt gekenmerkt door een grote mate van zorg, en bezorgdheid; een grote mate van inspanning van de omgeving voor het welzijn van de kleine toekomstige wereldburger. Voor de geboorte staat alles wat de moeder heeft in dienst van de behoeftebevrediging van het groeiende nieuwe leven, desnoods ten koste van de moeder. Ook na de geboorte zet zich dit proces voort. Alles wordt gedaan om de baby het nare moment van de geboorte zo snel mogelijk te doen vergeten. Wanneer hij honger heeft hoeft hij slechts van zijn onvrede kennis te geven door te huilen en binnen korte tijd komt de moederborst of de fles om het weer tevreden te stellen. Heeft hij een vuile luier of zit er een speld verkeerd: hij hoeft slechts signalen van onvrede uit te zenden en de wereld om hem heen zorgt er voor dat deze ongemakken verdwijnen. Het is dan ook niet te verwonderen dat er in het onbewuste van het jonge kind een overtuiging groeit dat de wereld om hem heen er is te zijn dienste. Met elke behoeftebevrediging wordt die overtuiging bevestigd. Elke behoeftebevrediging draagt bij tot het vastleggen hiervan in zijn onderbewustzijn. Hier komt pas verandering in als het leven van de jonge mens bewust begint te worden, maar dan zijn die eerste ervaringen reeds voor het leven vastgelegd, ervaringen die we kunnen samenvatten in de zin:

Ik ben uniek en de anderen zijn er om mijn behoefte te bevredigen.

Het is deze onderbewuste vaststelling, die de mens zijn gehele leven met zich zal dragen. Hij zal er in zijn beste momenten mee worstelen; hij zal er in zijn slechtste momenten op terugvallen.

Alleen ervaring en daarmee samengaand teleurstelling zal er in slagen het stigma dat hem bij zijn geboorte werd aangemeten bij te stellen. Dat is aan de ene kant een trieste constatering, aan de andere kant een belofte, omdat het de enige weg is waarlangs de mens waarlijk mens kan worden. Wanneer de mens zijn teleurstellingen verwerkt en de wijsheid vindt om tot een juiste analyse van de situatie, zijn situatie, te komen, dan zal hij de weg vinden naar een harmonische ontwikkeling.

Toch zal steeds bij nieuwe situaties in het leven die mens terugvallen op zijn startpunt: ik ben uniek en de ander is er voor mijn behoeftebevrediging.

Laten wij trachten onze pas geboren mens in zijn ontwikkeling te volgen. Al vanaf de eerste momenten van bewust leven ervaart het kind dat hij aandacht en zorg moet delen met de andere leden van het gezin. Hij leert dat behoeftebevrediging niet altijd automatisch gaat, maar dat hij daarom moet vragen en dat hij er zonnig voor moet vechten. Hij leert zijn krachten meten met de anderen, hij vecht voor zijn plaats in het gezin. Hij neemt uiteindelijk genoegen met of berust in de plaats die de anderen hem toestaan in te nemen. Het kind komt buiten het gezin en leert de groep kennen. Hij treedt naar buiten, weer met dat gevoel voor eigen waarde dat hem parten speelt en dat nu nog versterkt wordt door het gevoel dat het gezin (de groep) achter hem staat. Iedereen kent het verdriet van een kind dat tot zijn teleurstelling merkt, dat de plaats die hij thuis inneemt niet automatisch door de groep erkend wordt. Dit geldt als hij voor het eerst buiten gaat spelen, maar geldt ook voor de school. Ook naderhand in het leven, wanneer de opgroeiende mens steeds weer in nieuwe groepsverbanden binnen moet treden. Bij studie, in het werk, in de vrije tijd. Steeds valt de opgroeiende mens bij de confrontatie met nieuwe situaties terug op het verwachtingspatroon wat hem bij zijn geboorte is meegegeven. Steeds weer verwacht hij erkenning voor wat hij is en met zich meebrengt. Steeds weer verwacht hij dan bijval, acceptatie en ondersteuning van de groep. Steeds weer wordt hij teleurgesteld.

Maar de mens groeit en zal in zijn proces van groei van zelfontwikkeling de op zich negatieve ervaringen meenemen en verwerken. Hoe en op welke wijze dit gebeurt; welke invloed dit heeft bij nieuwe confrontaties; dat alles is gebonden aan zijn unieke persoonlijkheid. Heeft hij de wijsheid zich niet terug te trekken in zelfbeklag, maar dat wat hij nog steeds voelt als zijn geboorterecht bij te stellen, dan werkt hij op de juiste wijze aan de ruwe steen. Dan zullen nieuwe confrontaties met de anderen, met de groep, hem steeds minder frustreren. Dit proces van zelfontplooiing heeft de mens grotendeels zelf in de hand. Hij bepaalt zelf of hij de confrontatie met de ander aan wil gaan; hij heeft sterk de hand in de wijze waarop hij met de resultaten omgaat.

Er is echter ook nog een proces aan de gang, waarop zijn invloed aanzienlijk geringer is. De mens groeit spontaan. Er is iets in de mens dat hem doet groeien. Automatisch zonder dat het zich laat

beïnvloeden. Het is dezelfde eigenschap die uit een nietig zaadje een plant doet ontstaan. En die groei-stimulans zal pas eindigen als alle mogelijkheden die in de kern van het zaadje opgesloten zaten gebruikt zijn. Zo is de mens ook onderhevig aan een groeistimulans, die ook pas ophoudt, wanneer alle in de mens in beginsel aanwezige mogelijkheden tot ontplooiing zijn gekomen.

Maar zoals de plant pas volledig kan groeien als er aan bepaalde voorwaarden voldaan is, zoals licht, voedsel, water, zo zal de mens ook pas tot ontplooiing kunnen komen als er aan bepaalde elementaire behoeften voldaan is: voeding, warmte, bescherming, seksuele ontplooiing. Anders dan de plant, is het de mens gegeven, tot op zekere hoogte zelf regelend op te treden voor de vervulling van zijn elementaire behoeften. Hij kan de voorwaarden scheppen voor een ongestoorde groei tot volledige ontplooiing. Een volledige ontplooiing die wij verborgen weten in die nietige zaadcel. De kubieke steen, die wij verborgen weten in de ruwe steen.

Op de weg naar volle ontplooiing is er nog een werkzaam aspect in de mens: In hem is de "need of achievement", de behoefte om iets te bereiken. Hij heeft wensen en hij streeft naar de vervulling van die wensen. Hij gaat er van uit dat de vervulling van die wensen zal bijdragen tot zijn geluk. Oscar Wilde heeft eens gezegd dat wij op onze hoede moeten zijn voor wat wij wensen, want het kan tot de tragedie komen dat onze wensen worden ingewilligd. De ervaring leert dat na het bereiken van een nagestreefd doel, nieuwe doelen worden gesteld en zo deze er niet zijn, het gevaar bestaat van doelloosheid en verveling.

Het lijkt wel of die menselijke hoop op eeuwigdurend geluk nooit kan worden bevredigd. Zeker, er is een periode van geluk, nadat men iets bereikt heeft. En hoe groter de inspanning is geweest hoe intenser zal dit gevoel van geluk zijn. Maar het is slechts een episode. Topervaringen, intens geluk, kunnen niet duren. Zij vervagen en niet zelden worden zij gevolgd door een periode van ongedurigheid en leegheid.

In dat licht bezien, zouden wij moeten komen tot een herziening van wat de mens zich altijd als hoogste ideaal heeft gesteld. Voorstellingen van het eeuwigdurende hemelse geluk, van de Hof van Eden, van de ideale maatschappij. Al onze sprookjes en liefdeverhalen eindigen met: "zij leefden nog lang en gelukkig". Behoort iets dergelijks nog wel tot de menselijke mogelijkheden?

Als mensen iets bereiken hebben, voor zichzelf, voor hun groep of voor hun land, dan worden deze resultaten al gauw als vanzelfsprekend gezien. De manier waarop het bevochten werd verdwijnt uit het bewustzijn en wordt tenslotte niet eens meer gewaardeerd. Er kan zelfs in een latere fase een situatie ontstaan, dat men het bereikte, waar veel offers voor gebracht werden, als louter bedrog beschouwt, als van geen enkele waarde; zeker niet de moeite waard om ervoor te strijden of om het te beschermen en te waarderen.

Nieuwe doelen worden gesteld, hoger en met aspiraties die een groter en sterker geluk nastreven, groter en hoger dan wat bereikt werd ons verschaft. En zo is het goed, zo is het menselijk.

Blijkbaar functioneert de mens het best als hij streeft naar iets dat hij wenst, iets dat hij mist en waartoe hij al zijn krachten mobiliseert in zijn streven naar bevrediging van die wens.

Bij de ontplooiing van de mens speelt de liefde een grote rol.

Liefde verwacht de mens. Zelden is er over een begrip zo veel en zo gevarieerd geschreven als over de liefde. Liefde is de hoogste expressie van de relatie tot de medemens, totdat hij ontdekt dat liefde iets is dat uit zichzelf ontstaat, dat ook inharent is aan zijn zelfontplooiing in het groeiproces dat hij doormaakt. Hij ontdekt dat deze liefde zich manifesteert in passiviteit, gepaard aan bewondering en verwondering. Om dit te illustreren het volgende:

Men kan in zijn liefde voor zijn kind zo volledig en aanvaardend zijn, dat er niets wordt opgedrongen, dat er niet wordt ingemengd of voorgeschreven, dat men van het kind houdt zoals het is en zoals het zal worden, zonder de drang iets te verbeteren of te veranderen. Er is een grote liefde voor nodig om iets met rust te laten, het zijn gang te laten gaan. Men kan van het kind houden, heel zuiver en het datgene laten worden wat het gegeven is om te worden. Van te voren gemaakte plannen voor het kind, zelfs de hoop dat het dit of dat zal worden, plaatsen het kind in een onzichtbaar dwangbuis.

Zo een passieve liefde, of liever objectieve liefde, kan men ook koesteren voor zijn partner, een vriend, maar ook voor zakelijker aangelegenheden, zoals een project waaraan men werkt, een vereniging waar men bij betrokken is, een loge.

Wanneer men zoekt naar Waarheid, dan is het goed die waarheid ook met deze objectieve liefde tegemoet te treden. De Waarheid is namelijk geen vast gegeven. Waarheid groeit. De Waarheid van de zichzelf ontplooiende mens zal eerst in zijn groeiproces gestalte

krijgen. Dat wetende en beseffende is het goed te houden van die waarheid die nog komen moet, haar te vertrouwen, blij en verrukt te zijn wanneer haar natuur zich openbaart. Men kan geloven dat die onbesmette, ongedwongen, ongevraagde waarheid mooier, zuiverder, meer waar zal zijn dan zij geweest zou zijn als wij haar gedwongen hadden te beantwoorden aan verwachtingen of verlangens. Ook waarheid kan in een onzichtbaar dwangbuis worden geboren.

Waarheid die moet passen binnen vooraf geformuleerde normen en bij voorbaat geformuleerde eisen, is een verwrongen waarheid. De waarheid zal zich het beste kunnen ontwikkelen, wanneer zij niet besmet is door leerstellige geesten. Zo gezien vormen waarheid en liefde elkaar bevruchtende begrippen.

Zo zoekt de mens zich een weg. In vaak verwarring scheppende omstandigheden blijft hij werken, groeien, zich ontplooiën. Is het dan verwonderlijk dat de mens zoekt naar een methode, een systeem dat hem kan steunen? Dat hem kan bijstaan bij het nemen van beslissingen die vaak zo doorslaggevend blijken te zijn voor verdere ontwikkeling.

Gelukkig is hij dan, die in aanraking komt met de V.:M.: Zij is niet leerstellig, zij vraagt niet, zij schrijft niet voor. Maar wat zij biedt is uniek, zij biedt een systeem, waarmee de mens zelf zijn weg kan vinden, zelf zijn richting kan bepalen. Dan besluit hij toe te treden, een besluit van immens belang voor deze mens en dan wacht hij af tot het moment van zijn inwijding.

Zo treedt hij dan binnen de mens die geboren is met het stigma:

ik ben uniek en de anderen zijn er om mijn behoeften te bevredigen.

Door ervaring, teleurstelling, confrontatie met de ander in maatschappelijke en sociale situaties, heeft hij leren beseffen dat zijn uitgangstelling niet klopte. Dat de anderen er namelijk zijn voor hem, maar ook dat hij er is voor de anderen. Dat een instelling op beide situaties de mens tot werkelijk mens maakt. Immers ik kan mijn leven niet leven zonder die ander en die ander kan het leven niet leven zonder mij.

Hij heeft leren beseffen dat het verlaten van die uitgangstelling geen verarming hoeft te zijn. Integendeel, hij weet nu dat hij niet alleen

is, dat wij elkaar nodig hebben, dat wij elkaar de hand kunnen reiken en op die manier sterker kunnen zijn dan alleen. Dat wij samen een macht vormen die niets ter wereld kan scheiden. Hij heeft de aanraking van de broederschap gevoeld. Maar daarnaast weet hij, dat hij uniek is en blijft. Zoals hij, is er slechts één. En er is er ook maar één die voor die unieke mens kan zorgen, die die mens kan beschermen, ontwikkelen en ontplooiën. Dan ziet hij zijn taak, gericht op zijn eigen persoonlijkheid niet als egotripper, maar als bewust levend mens, die het beste, het hoogste, het mooiste wil trachten te bereiken.

En zo treedt hij dan binnen de mens, die zoekt naar wijsheid, die bidt om kracht, die heeft aangeklopt aan de T.: der S:..

Alexander

Aan alle vrijmetselaren is het bekend dat een lid van ons koninklijk huis jarenlang leiding aan onze orde gegeven heeft. Prins Frederik. Meer dan 65 jaar is hij Grootmeester nationaal geweest en heeft in die tijd dan ook zijn stempel op de orde gedrukt. Minder bekend is het dat nog een andere prins van Oranje Nassau de orde geleid heeft met name Prins Alexander. Hij heeft in feite Prins Frederik (zijn oudoom) opgevolgd.

Door het lezen van een biografie over deze prins kwam ik achter zijn betrokkenheid bij de vrijmetselarij. Toen ik me er verder in verdiepte bleek dat deze troonwisseling niet zonder commotie verlopen was. Stukken en notulen uit die tijd gaven een beeld dat mij bijzonder boeide omdat het de vrijmetselarij uit die tijd een stuk dichterbij haalde.

Ik heb uit alle gegevens een naar ik hoop ook voor U interessant bouwstuk samengesteld.

Voordat ik aan het maçonnieke gedeelte toekom zal ik eerst het een en ander vertellen over de algemene situatie in die tijd. Daarbij kan het vorstenhuis en haar leden niet onbesproken blijven.

Ik neem U dan graag mee naar de vorige eeuw, zo een 100 tot 120 jaar geleden. Het was een tijd waarin de grote veranderingen die eerst na de eerste wereldoorlog zouden ontstaan hun schaduwen vooruit wierpen. Koningshuizen zijn nog machtige instituten. Maar er zijn krachten aan het werk die deze macht aantasten.

Door de schrijnende omstandigheden waaronder een groot deel van de bevolking moet leven vindt het socialisme een goede voedingsbodem. Aan de andere kant wint het liberale denken veld. Het is de tijd van zowel Domela Nieuwenhuis als Thorbecke. Steeds meer begint zich af te tekenen dat nieuwe denkwijzen niet langer tegen te houden zijn. De zich wijzigende opvattingen breken zich baan dwars door alle bevolkingsgroepen heen. Zelfs de nederlandse koninklijke familie kan zich er niet aan onttrekken. Maar ook daar lopen de standpunten sterk uiteen. Sinds mei 1849 is koning Willem de derde aan de regering. Hij is een man met een grillig karakter,

opvliegend van aard, moeilijk in de omgang, die zeker niet het etiket vooruitstrevend te zijn kan worden opgeplakt.

Diep in zijn hart huldigt hij het standpunt dat de vorst het voor het zeggen moet hebben. Ministers en volksvertegenwoordigers zijn in zijn ogen slechts voetvegen, die als eigenschap hebben dat ze het hem erg lastig kunnen maken, vooral wanneer zij zich met zijn particuliere zaken bemoeien. Zijn vrouw is Sophie Frederika Mathilda van Wurtemberg. Ze zijn in 1839 getrouwd omdat anderen voor hen hebben uitgemaakt dat dit een goede staatkundige verbintenis is. Van elkaar houden is er niet bij en dat wordt naarmate de jaren verstrijken ook aan buitenstaanders steeds meer duidelijk. Beide mensen staan zover uit elkaar wat levensopvattingen en interesses betreft dat het wel mis moet gaan.

Eerst lijkt alles nog pais en vree. Er worden twee kinderen geboren: Willem en Maurits. Geleidelijk aan nemen de irritaties tussen beide koninklijke echtelieden toe en nemen de omvang aan van forse meningsverschillen.

De meningsverschillen tussen de koning en de koningin leiden tot een climax in 1850 als de zesjarige prins Maurits ziek wordt. Eerst ziet men het niet zo somber in maar als de artsen het woord hersenontsteking laten vallen maakt Sophie zich ernstige zorgen. Zij wil de hulp van andere artsen inroepen. Maar Willem vindt dit flauwekul. Fikse ruzies zijn het gevolg en als de prins op 4 juni overlijdt overlaadt Sophie haar man met heftige verwijten.

De verwijdering is compleet. Na de begrafenis vertrekt zij naar Stuttgart met de bedoeling nimmer meer terug te keren.. Verzoeningspogingen worden ondernomen. Prins Frederik gaat naar Duitsland. Hij slaagt gedeeltelijk. Sophie wil wel terugkomen maar zal dan alleen haar verplichtingen als koningin nakomen. Het huwelijk is naar haar mening mislukt.

Toch lijkt het er even op dat het anders uitpakt. De koning vindt klaarblijkelijk dat hij toch ook wel iets fout gedaan heeft en ontvangt zijn vrouw zonder verwijten en uiterst vriendelijk. Het hof constateert een duidelijke verbetering. Zij trekken meer met elkaar op en lijken gelukkig. Sophie raakt in verwachting.

Tegen de bevalling loopt het weer mis. Er wordt weer behoorlijk gekibbeld. Prins Alexander wordt geboren in een sfeer waarin de

spanningen te snijden zijn. De verwijdering is compleet. Koning en koningin gaan elk hun eigen leven leiden. Sophie vestigt zich met haar kinderen op Huis ten Bosch. De koning zit of op Het Loo of in het paleis Noordeinde.

Het zal duidelijk zijn dat in deze situatie de koningin een zeer belangrijke rol zal spelen bij de opvoeding en de vorming van de beide prinsen.

Wie is deze Sophie? Zij is een belezen vrouw, die diverse talen vloeiend spreekt, met een internationale kennissenkring. Zij correspondeert met tal van invloedrijke personen en heeft ook mondeling contact met hen op haar vele buitenlandse reizen. Sophie kijkt verder dan de landsgrenzen. Zij denkt Europees en dat wil in die tijd heel wat zeggen. Bovendien vindt zij het helemaal niet zo vanzelfsprekend dat vorstelijke personen de lakens uitdelen.

Bij haar staat voorop, dat een monarchie steeds met nieuwe ontwikkelingen moet meegaan. Naarmate de jaren verstrijken krijgt zij de bijnaam "la reine rouge" (de rode koningin). Dit vanwege haar voor die tijd nogal progressieve opvattingen. Zij is een vrouw die niet lijdzaam toeziet en afwacht. Haar opvattingen steekt zij niet onder stoelen of banken. En er wordt naar haar geluisterd al verkondigt zij theorieën die velen ongeloofwaardig in de oren klinken, bijvoorbeeld dat er twee gevaren zijn die Europa bedreigen namelijk Rusland en de Verenigde Staten. Achter de schermen poogt zij met vrouwelijke tact haar invloed aan te wenden tot grote ergernis van de koning aan wie dit alles natuurlijk niet onopgemerkt voorbij gaat. Diep in zijn hart is hij jaloers op de vrouw, die keizer Napoleon III van Frankrijk de waarheid durft te zeggen en ongevraagd zelfs staatkundige adviezen geeft en er tevens eerlijk voor uitkomt haar bedenkingen te hebben tegen de politiek van de Oostenrijkse keizer Frans Jozef.

Het is deze vrouw die als moeder haar stempel drukt op haar zoons Willem en Alexander.

De pogingen van de koning dit te verhinderen mislukken. Zijn zoons kiezen partij voor hun moeder. De onverzettelijke houding van beide partijen verwoest het gezinsleven en leidt tot veel persoonlijk verdriet bij alle betrokkenen. Uiteindelijk scheiden de koning en koningin in 1855 van tafel en bed.

Het is dan ook begrijpelijk dat de koning zijn eenzaamheid wat probeert te verdrijven door er af en toe een vriendinnetje op na te houden. Soms leidt dat tot schandalen waarbij dan ook de ministers betrokken worden.

Een daarvan wil ik U niet onthouden.

Kroonprins Willem speelt in dat gebeuren ongewild de hoofdrol. Het begint allemaal met de pogingen van het nederlandse vorstenpaar om al vroeg voor de toekomstige koning een geschikte huwelijkskandidaat te vinden. In de tweede helft van de jaren vijftig staat prinses Alice, de tweede dochter van de engelse koningin Victoria wat dat betreft hoog genoteerd. Al is Alice nog een schoolmeisje, ook Victoria en haar man Albert zijn er wel voor te porren. Dat blijkt uit een brief die koningin Victoria in april 1856 aan haar oom, de belgische koning Leopold schrijft en waarin zij hen inlichtingen vraagt over prins Willem. De informaties zijn niet zo daverend. Victoria vraagt ook het oordeel van anderen over de "Orange boy", maar als ze alles op een rijtje zet komt Willem uit de bus als een "wilde knaap" en dat is nog heel zacht gezegd. Willem zelf is trouwens helemaal niet zo geïnteresseerd in prinses Alice. Hij heeft genoeg andere vriendinnetjes.

Maar in januari 1860 reist hij toch naar Engeland en wordt daar nogal koel op Kasteel Windsor ontvangen. De prins weet echter met mensen om te gaan. Door met Prins Albert over politiek te praten en bij Victoria op haar sentimentele gevoelens te werken duurt het niet lang of de stemming draait om. Aan het britse hof vindt men die Willem eigenlijk best een aardige jongen.

Ondanks dit succes toont de prins weinig belangstelling voor de dochter van de koningin. Hij is meer geïnteresseerd in Mary de dochter van de hertogin van Cambridge, die hij eveneens ontmoet. Terwijl de britse kranten openlijk schrijven over een ophanden zijnde verlovingsplan tussen de nederlandse troonopvolger en prinses Alice gaat Willem met Mary en haar moeder naar een Londens theater. Als dat nieuws doordringt tot het engelse hof is het met de verlovingsplannen gedaan. Willem reist weer naar Nederland maar hij belooft Mary snel terug te komen. Keizer Napoleon III die ook van de contacten tussen Willem en Mary hoort, is daar niet zo gelukkig mee.

Mary's broer is legercommandant in Engeland, terwijl Mary via haar moeder allerlei contacten heeft in Duitsland. Keizer Napoleon is bang

dat wanneer het inderdaad tot een huwelijk tussen de hertogin en de prins komt dit voor hem wel eens nadelig zou kunnen zijn.. Daarom gaat hij tot een tegenactie over. Als Willem op doorreis naar Engeland, waar hij Mary weer wil bezoeken, een paar dagen naar Parijs gaat zorgt de keizer er voor dat de prins Elisabeth Cookson ontmoet, een van de bekendste lichtekooien uit het Parijs van die dagen. Zij heeft een weinig koninklijk verleden. Voordat zij in Frankrijk kwam heeft zij in Amerika gewerkt in een kroeg.

Het plannetje van Napoleon slaagt. Willem vindt Elisabeth erg aantrekkelijk. Hij stelt zijn vertrek naar Engeland uit en al gauw zien de Parijzenaars het jonge paar door de stad rijden in de oranjekleurige landauer van de prins met op de portieren het Koninklijk wapen geschilderd.

Vanaf die tijd zit Willem meer in Parijs dan in Nederland. Zijn interesse voor Mary is verdwenen. Koning Willem is woedend als hij hoort wat zijn oudste zoon in Parijs uitspookt. Hij schrijft Willem dat als hij niet gauw een einde maakt aan de ongewenste romance hij niet meer op geldelijke steun uit Nederland hoeft te rekenen. De prins echter gooit het hoofd in de wind, maar al gauw merkt hij dat de maatregelen van zijn vader zeer effectief zijn. Zijn geld raakt op en het verliefde paar raakt diep in de schulden. Elisabeth, een kordate tante, weet daar wel raad op. Zij stapt op een dag in de trein naar Den Haag om de koning persoonlijk te gaan vertellen hoe de situatie in Parijs is. Zij wordt ontvangen en het ongelooflijke gebeurt: koning Willem wordt ook verliefd op Elisabeth. Zij gaat niet terug naar Frankrijk maar installeert zich in een appartement dat de koning voor haar huurt en waar hij haar regelmatig in het geheim bezoekt.

Maar, wat is geheim. Na een paar maanden lekt de verhouding uit en de koning ziet zich genoodzaakt Elisabeth te vragen asjeblijft een flink eind uit de buurt te gaan. Zij stemt daarin toe maar vertrekt niet met lege handen. Zij krijgt wat aandelen mee die spoedig meer waard blijken dan de koning ooit gedacht had. Elisabeth is voorgoed uit de financiële zorgen.

Zij gaat terug naar Parijs waar Willem haar weer met open armen ontvangt. In augustus 1861 reizen beide naar Wiesbaden. Zij maken er geen geheim van dat zij erg op elkaar gesteld zijn. Elisabeth wordt zelfs al spottend de koningin van Nederland genoemd. Heel

onverwacht komt er toch nog een eind aan hun romance. Elisabeth trouwt met een parijse dirigent en Willem moet zijn geluk ergens anders beproeven.

Hij vindt troost bij gravin Mattie van Limburg Stirum met wie hij serieuze plannen heeft. Echter de koning ziet er niets in en werkt hem tegen. Het gevolg is dat Willem het hoofd in de nek gooit en zich definitief in Parijs vestigt waar hij als le prince citron een bekende figuur in het nachtleven wordt. Als dit alles zich afspeelt is de jongste prins Alexander nog maar 10 jaar oud.

Alexander is een zorgenkindje. Vanaf zijn geboorte heeft hij een zwakke gezondheid wat een bron van voortdurende zorg is voor Sophie. Er ontstaat tussen moeder en zoon een sterke band.

Een band die zijn verdere levenshouding zal bepalen.

Wanneer dan in 1877 koningin Sophie overlijdt stort de wereld voor Alexander in. Zijn neiging tot zwaarmoedigheid wordt erger. Steeds meer trekt hij zich terug in zijn paleis op de Kneuterdijk in Den Haag. Dan komen er in 1879 twee gebeurtenissen die de tragedie voor de prins volmaken. Zijn vader Willem III kiest een nieuwe zeer jonge vrouw EmmAlexander Alexander ziet dit als een belediging van zijn moeder en besluit de nieuwe koningin nimmer onder ogen te komen. Dan komt in hetzelfde jaar het bericht dat Willem in Parijs ziek is. Spoorlags gaat Alexander er heen. De beide broers hebben een sterke band. Willem heeft longontsteking; in juni overlijdt hij.

Vanaf dat moment is zoals hijzelf zegt Den Haag een levend graf voor hem. Hij koestert de herinnering aan zijn dierbare doden en verlaat zijn paleis zelden.

Maar hoe dan ook hij is thans de kroonprins de laatste echte prins van het huis Nassau en zal als zodanig plichten te vervullen hebben.

De opening van de Staten Generaal, toen op de derde maandag in september is zo een verplichting. Hij zal daar bij moeten zijn. Hij kondigt echter aan niet te komen. Hij wil de nieuwe koningin niet ontmoeten. De officiële reden is zijn gezondheidstoestand. Dit valt bij het nederlandse volk niet best. Er verschijnen kritische artikelen in de pers. Dan doet Alexander iets zeer ongewoons. Hij plaatst een ingezonden stuk in Het Vaderland waarin hij zijn houding verdedigt.

Als men realiseert wat het heden ten dage zou betekenen als een lid van het koningshuis een ingezonden artikel plaatst dan kunt U zich voorstellen wat het artikel te weeg brengt. Het regent perscommentaren: voor en tegen. Bepaalde kranten die toch al

elkaars opponenten waren vliegen elkaar met hun standpunten in de haren.

Er volgt nog een ingezonden stuk van de prins en ten slotte geeft hijzelf nog een brochure uit.

Het spreekt vanzelf dat al deze dingen de koning een doorn in het oog zijn. Hij wendt zich geheel af van zijn zoon en concentreert zich op zijn nieuwe leven met Emma die in verwachting is.

Niettemin probeert Alexander zich serieus voor te bereiden op zijn taak die hem als kroonprins na het overlijden van zijn vader wacht. Hij doet dit echter buiten de openbaarheid. In zijn paleis ontvangt hij veelvuldig ministers en verbaast hij hen door zijn belezenheid en zijn voor die tijd progressieve gedachten.

Zijn levenswijze doet zijn gezondheid geen goed. In 1884 krijgt hij tyfus en overlijdt na een kort ziekbed.

Vanaf 1882 was Prins Alexander Grootmeester Nationaal van de Orde. Zijn benoeming is niet van een leien dakje gegaan. Even de voorgeschiedenis. Zoals U weet werd Prins Frederik (broer van Willem II) in 1816 om overwegend politieke redenen grootmeester nationaal van onze Orde. De vrijmetselarij pakte hem en hij heeft met grote inzet vele jaren de orde geleid. Toen hij wat ouder werd wilde hij graag zijn functie overdragen aan een ander lid van het koninklijk huis. Eerst werd daarvoor Prins Hendrik benaderd, doch deze liet dit om politieke redenen afweten (hij was gouverneur van Luxemburg waar de overwegend katholieke bevolking niet positief ten opzichte van de Vrijmetselarij stond)

Geleidelijk rijpte bij hem de idee dat de V.M. wel eens iets voor prins Alexander zou zijn. Die jongen leeft veel te teruggetrokken. Hij staat veel te veel buiten de werkelijkheid: activiteit in de orde zou goed voor hem zijn. Prins Frederik is begaan met zijn neef. Hij polst Alexander maar die is niet direct enthousiast. Maar hij wil toch niet onvriendelijk zijn tegenover oom Frederik en hij praat erover met zijn moeder. Of dat de doorslag gegeven heeft t weten wij niet maar in het voorjaar van 1876 zegt hij ja. In dat jaar zal Prins Frederik zijn diamanten jubileum vieren en hij laat doorschemeren dat hij het leuk zou vinden als zijn neef er dan bij kan zijn.

Toch heeft Alexander geen haast. Pas in juli 1876 meldt hij zich bij L'Union Royale van welke loge Prins Frederik ook lid is.

Voorzichtigheidshalve vraagt hij toch maar toestemming aan zijn vader. Die laat hem weten dat hij volwassen is en dus maar zelf moet weten wat hij doet als hij er maar niet op rekt dat pa instaat voor eventuele konsekwenties.

De inw. wordt gepland op 26 juli 1876, daags voor de viering van het feest van zijn oom.

Uit het optreden van Alexander in de dagen die aan zijn inw. vooraf gaan komt duidelijk naar voren dat hij er eigenlijk tegenop ziet. Hij is bij het minste of geringste geïrriteerd. Zo ontstaan er grote problemen over de vragen die hij bij zijn installatie zal moeten beantwoorden. In die tijd werden vragen zoals wat verwacht U van de V.M. en wat kan de V.M. van U verwachten vlak voor de inw. gesteld. Als deze vragen op zijn paleis worden bezorgd leest Alexander zwaartillend als hij is ze uiterst kritisch. Wat een poespas, waar begint hij eigenlijk aan; hij begint spijt te krijgen. Nog dezelfde dag schrijft hij een briefje aan zijn adjudant van Goens, die ook vrijmetselaar is, dat hij eerst meer inlichtingen over de vrijmetselarij wil hebben. Deze schrijft direct terug dat de V.M. toch een organisatie is die het goede wil, en dat het toch wel pijnlijk voor Prins Frederik zou zijn als hij nu afhaakt. Grote commotie. Er wordt gezocht naar vragen die de prins zonder gewetensbezwaren zou kunnen beantwoorden, maar Alexander laat het afweten en bericht op 24 juli aan Union Royale dat hij zijn kandidatuur intrekt. Heeft hij die dag nog met Prins Frederik gepraat? We weten het niet maar hij schrijft nog dezelfde dag een briefje dat het wel door kan gaan. Van Goens krijgt de schuld: die had hem verkeerd voorgelicht. En wat de vragen betreft: hij doet zelf de suggestie voor een vraag die hij bereid is te ondertekenen: Blijft gij volharden bij Uw eerst gedane verzoek om toe te treden tot de Orde van Vrijmetselaren?.

Alsof er niets gebeurd is meldt Alexanders adjudant Beyerman op 25 juli aan Br.: Vaillant van de loge Union Royale dat het de prins zeer aangenaam zal zijn morgen woensdagavond te acht uur in de orde van V.M. te worden opgenomen.

Iedereen is blij en opgelucht, de inwijding vindt plaats. De volgende dag is het feest van Prins Frederik in het gebouw van K & W in Den Haag. De Duitse kroonprins Friedrich Wilhelm (hoofd van de Duitse orde) is er bij en natuurlijk ook Alexander. Hij houdt zelfs een rede waarin hij kritiek uitoefent op de feestrede van Br.: Lenting die in zijn rede zich wat onvriendelijk over rooms katholieken heeft uitgelaten. Hij acht dit in strijd met de vrijheid van godsdienst. Maar verder verloopt het feest goed.

Alexander blijft echter zijn twijfels houden over de orde. In augustus biedt Union Royale de prins het lidmaatschap van de loge aan. In die tijd kon men lid van de orde zijn zonder tevens lid van een loge te zijn. Hij besluit echter dit aanbod om bijzondere redenen enige tijd in beraad te nemen.

In november wordt de prins op één avond gez.: en M.: met bijzondere toestemming van Prins Frederik. Nu wil hij wel lid van de loge worden. Hij vond het kennelijk een wassen neus om als leerling lid van een loge te zijn.

In januari 1877 komt men op de idee Alexander Mr. van Eer van de loge te maken. Daar is een uitgebreide plechtigheid aan verbonden. De prins die na zijn inw.: niet meer in de loge geweest is voelt er weinig voor. "Kan het niet bij mij thuis" vraagt hij. Nee, dat gaat niet zegt V.M. Vaillant. Nou dan maar niet. Weer komt Prins Frederik er bij om de gemoederen te sussen.

Het plan gaat in de ijskast, maar Alexander is door alles zo geïrriteerd dat hij zijn lidmaatschap van de loge l'Union Royal opzegt.

In juni overlijdt koningin Sophie, twee jaar later Prins Willem. Het zijn gebeurtenissen die de prins ernstig schokken. hij verwaarloost de loge en trekt zich steeds meer terug in zijn paleis.

Intussen vraagt Prins Frederik zich af hoe het nu verder moet. Hij had zo graag Alexander als zijn opvolger gezien maar hij voelt wel dat de houding van Alexander t.o.v. de orde en loge niet bevorderlijk zijn voor een succesvolle kandidaatstelling.

En dus hoogbejaard gaat hij maar door. Zijn 65 jarige jubileum maakt hij nog mee. Enkele maanden later overlijdt hij. Het probleem van zijn opvolging is nu acuut

Het is natuurlijk bij alle vrijmetselaren bekend dat Alexander in de wachtkamer zat om een geschikt moment af te wachten om naar voren geschoven te worden.

Al ruim voor het overlijden van Prins Frederik is daarover discussie in de loges ontstaan. 65 jaar Prins Frederik was een beetje veel van het goede. Men heeft waardering voor zijn persoon, maar toch.

In december verschijnt een circulaire ondertekend door 132 vrijmetselaren waarin stelling wordt genomen tegen een lid van het vorstenhuis als grootmeester. "Velen lieten hun eigen standpunt niet zelden varen uit eerbied voor de prins" "De orde heeft de afgelopen 65 jaar weinig gedaan." Meer van dit soort rondschrijvens ontstaan. Willem Frederik in Amsterdam spreekt zich uit voor hervorming.

Het zijn moeilijke omstandigheden waaronder een nieuwe leider gevonden moet worden.

Dan verschijnt een pamflet van Br.: Panhuys uit Den Bosch die als eerste pleit voor Alexander als kandidaat. Alexander reageert hier direct op met een brief waarin hij zegt bereid te zijn het grootmeesterschap op zich te nemen mits de meerderheid dit wil. Typisch is de toevoeging dat men niet op geldelijke steun van hem moet rekenen.

De teerling is geworpen. Men kan om zijn kandidatuur niet meer heen. De discussies breken los. In die tijd zijn er twee maçonnieke periodieken: Het Weekblad voor Vrijmetselaars en het Maçonnieke Weekblad. Wekelijks verschijnen er artikelen. In het weekblad voor vrijmetselaars: tegen in het maçonnieke weekblad: voor.

In de bloemrijke taal van toen geeft men onverbloemd zijn mening. "Geen vorst aan het hoofd der orde al was hij zo deugdzaam als god."

"Een prins verkiezen enkel en alleen om zijn hoge rang zou een al te grove verloochening zijn van ons eerste beginsel."

"de prins heeft nimmer enige belangstelling voor de orde getoond."

In mei wordt op een bijeenkomst van 38 loges in Utrecht de kandidatuur voor het Grootmeesterschap besproken. Het wordt een emotionele bijeenkomst waaruit ten slotte 3 kandidaten te voorschijn komen t.w. Br.: Noordziek de 70 jarige huidige Ged.: Gr.: M.: Br.: van Diggelen en Br.: Alexander.

Na het bekend worden van deze kandidaatstelling ontstaat er een heftige verkiezingsstrijd; iets ongekennds voor de Orde. In de beide maçonnieke periodieken verschijnen artikelen waarin geen blad voor de mond genomen wordt. Alexander neemt actief deel aan de promotie van zijn kandidatuur. Het is een komen en gaan van belangrijke vrijmetselaren in het paleis van de prins. Grote tegenstanders worden na een gesprek met de prins omgeturnd tot actieve voorstanders. Men trekt het land in. In bijna alle loges worden in die tijd avonden gewijd aan de kandidatuur. Alexander probeert zijn kansen te laten stijgen. Als bijvoorbeeld een van de andere kandidaten zich terugtrekt dan zou dat positief kunnen uitpakken.

Hij ontbiedt Br.: Noordziek ten paleize. Na afloop maakt deze een notitie die later in zijn nalatenschap gevonden wordt: "Prins Alexander is een man met een vals karakter, die uit nijd tegen anderen zich tot martelaar stelt alsof hij door anderen belaagd en beledigd wordt, terwijl hij toch zelve van alles de schuld is."

Alexander laat niets onbeproefd. Zo schrijft hij een open brief aan zijn V.:M.: Br.:Vaillant waarin hij zijn gebrek aan belangstelling in de afgelopen tijd voor de Orde probeert te rechtvaardigen. Hij zou zijn geliefde oom Frederik niet voor de voeten hebben willen lopen. Hij had progressievere ideeën: zo zou hij graag zien dat er maatschappelijke onderwerpen in de loges behandeld werden en voelde hij veel voor betere betrekkingen met België. De betrekkingen met België waren sinds de afscheiding verbroken.

Het G.:O.: nadert; de verkiezingsstrijd gaat onverminderd door. Twee belangrijke gebeurtenissen: op 8 juni trekt Br.: Noordziek zich als kandidaat terug en een week voor het Gr.:O.: vraagt Alexander weer het lidmaatschap van de loge Union Royale aan. Dit wordt hem graag verleend en verzekert hem meteen van de stemmen van deze loge.

Dan... is het zover: Op 18 juni is het G.:O.:
In een bewaard gebleven ooggetuigenverslag lezen wij bijzonderheden over deze historische bijeenkomst in Den Haag.
"Te half tien was het grootste aantal afgevaardigden en bezoekers verenigd in het logegebouw aan de Fluweelen Burgwal. Het aanschaffen van kaarten gaf aanleiding tot veel gedrang en oponthoud zodat menigeen lang moest wachten voordat hij in het bezit kon komen van het begeerde. Het aantal bezoekers was zeer groot. Uit vele plaatsen waren broeders gekomen die persoonlijk getuige wilden zijn van de beslissing omtrent de keuze van een Grootmeester-Nationaal."

De vergadering begint om half elf maar tot teleurstelling van velen wordt er eerst een besloten vergadering gehouden waarin Br.: Korteweg een toelichting geeft op zijn gesprek met de prins, dat er toe leidde dat hij zijn tegenstand tegen de kandidatuur van Alexander geheel opgaf. Eindelijk tegen 12 uur is het zo ver dat de eigenlijke vergadering van start gaat.

"Het intreden in de Tempel ging gepaard met een hevig dringen en duwen. Toen alle bezoekers gezeten waren opende B.: Noordziek op de gewone wijze de bijeenkomst. Met gejuich werd het voorstel aangenomen om maçonnieke betrekkingen met België aan te knopen." Om twee uur begon de stemming van Grootmeester Nationaal. Na het tellen blijkt: 62 voor Br.: van Diggelen en 81 voor Br.: Alexander.

De verslagen kandidaat wordt als pleister op de wonde benoemd tot Gedeputeerd Grootmeester en dat is een bittere pil voor Br.: Noordziek die er vast op gerekend had in die functie te mogen blijven.

Prins Alexander die op de Kneuterdijk in grote spanning zit te wachten op de koerier die hem de uitslag komt brengen, kondigt nadat hij heeft gehoord dat hij gewonnen heeft, aan direct naar de Fluweelen Burgwal te zullen komen.

Als de prins gearriveerd is wordt hij meteen geïnstalleerd in zijn nieuwe waardigheid. Alexander spreekt de redevoering uit die hij al had geschreven voor het geva1 hij zou worden gekozen.

Breedvoerig gaat hij in op zijn betrokkenheid bij de orde en zijn wens de orde een progressiever gezicht te geven door maatschappelijke en sociale onderwerpen in de loges te behandelen.

Na afloop wordt de prins overstromd met gelukwensen. Het lijkt erop dat de vrijmetselaren in de lande de besluiten van het G.:O.: zullen eerbiedigen.

Dat is echter maar schijn. Al in juli is er een vriendschappelijke recreatieve bijeenkomst van een aantal loges in Arnhem waar nogal veel kritiek los komt op de gang van zaken rond de verkiezing van Alexander en op zijn persoon.

In de loge Willem Frederik wordt een motie aangenomen met de strekking dat het maçonnieke ideaal niet de leiding van een vorstelijk persoon behoeft. De bom barst als op 14 januari 1883 een aantal vrijmetselaren zich afscheidt en de Nederlandse Vrije Loge opricht. De leden worden gestraft met een schorsing van een jaar en een maand.

In de maçonnieke periodieken lijkt het alsof er nog geen verkiezing geweest is. Artikelen voor en tegen de prins verschijnen nog aan de lopende band. Kritiek wordt luider. Mag een maçon zich onttrekken aan zijn maatschappelijke plichten? Dat doet de prins toch. Hij weigert de bijeenkomsten van de Raad van State bij te wonen en laat verstek gaan bij de opening van de Staten Generaal.

Deze kritiek komt aan de orde in de vergaderingen van het hoofdbestuur. Vooral omdat de kritiek zich al toespitst op een verzoek terug te treden.

Uit een bewaard gebleven verslag:

"Br.: van Diggelen: als het vaste vertrouwen in de solidariteit van het college van Groot Officieren aanwezig is dan is het verzoek tot aftreden van de prins niet gewettigd.

Alexander: moeten die woorden aldus worden opgevat dat ik geen vertrouwen heb in het college.

van Diggelen: op die vraag is geen antwoord nodig want mijn woorden geven geen aanleiding tot die vraag.

Alexander: ik moet een antwoord op mijn vraag. Ik zie in de woorden van Br. van Diggelen alsof ik wantrouwen koester in het college.

van Diggelen: geïrriteerd: de vraag is te dwaas en mijn woorden gaven geen aanleiding die vraag te stellen.

Alexander: ik wens niet beledigd te worden.

van Diggelen: Ik bedoel geen belediging evenmin als ik tot de veronderstelling van wantrouwen aanleiding heb gegeven.

Alexander: met stemverheffing: Uw woorden hebben mij beledigd. Na de dood van de koningin ben ik 5 jaar lang diep gegriefd. Men is in Nederland de kinderen van de koningin vijandig gezind."

Dan zwijgt Alexander en kijkt strak voor zich uit. De kern van de problemen waar hij mee worstelt heeft hij op tafel gegooid. Hij voelt zich miskend en niet begrepen.

De bejaarde Ds. Lief tinck sust de gemoederen en als Alexander weer wat rustiger geworden is kan er weer verder gepraat worden. Tot slot zegt Alexander dat hij de aanvallen op zijn persoon zo vijandig vindt dat hij aan aftreden denkt. Als datum noemt hij 1 september 1884.

Onofficieel wordt er de volgende dagen veel afgepraat. De strijdbijl wordt begraven maar de ontslag aanvraag blijft gehandhaafd.

Dan volgt er een nieuwe aanvaring wanneer Alexander voorstelt om de Prins von Wied en zijn vrouw tot beschermheer en vrouwe van de Louisa Stichting te benoemen. De prinses van Wied is een dochter van prins Frederik. Als zodanig is er dus wel enige reden voor dit voorstel maar de prins is geen nederlander en bovendien geen vrijmetselaar. Het hoofdbestuur laat zich intimideren door het aandringen van Alexander en brengt het voorstel op het G.:O.:

Dat vindt plaats op 17 juni, de verjaardag van koningin Sophie. De prins is dus afwezig.

Het voorstel wordt afgestemd. De prins is zeer mistroostig en verbolgen. Het bestuur zou eigenlijk af moeten treden als het G.:O.: een zo belangrijk voorstel van het bestuur afstemt. Het bestuur denkt daar echter anders over. Regelmatig komt Alexander in bestuursvergaderingen op dit punt terug ten minste als hij aanwezig is. Hij verzuimt vaak. Zijn gezondheid gaat achteruit, wekenlang

verlaat hij het bed niet en als hij eruit komt weigert hij zich aan te kleden. Zo ontvangt hij, steeds minder, officieel bezoek. In voorjaar van 1884 krijgt hij koorts. Eerst laat het zich niet zo ernstig aanzien maar geleidelijk verslechtert zijn situatie tot hij op 21 juni de laatste adem uitblaast.

De laatste prins van Nassau is niet meer. Een ongelukkig mens geteisterd door een zwakke gezondheid; opgegroeid in een gezin dat geen eenheid kende; in de schaduw van een heerszuchtige vader waarmede hij geen enkel contact had, heeft de strijd vroegtijdig opgegeven.

Te kort was hij grootmeester om een stempel op de orde te kunnen drukken. Wel heeft hij er toe bijgedragen dat de aversie tegen het aanzoeken van een lid van het koninklijk huis als grootmeester van de orde gegroeid is tot een meerderheidsstandpunt.

Epiloog.

Toen Alexander overleed bevond de koning zich met zijn jonge vrouw en de pas geboren prinses Wilhelmina in Karlsbad waar hij een kuur ondergaat. De dood van zijn zoon is voor hem geen aanleiding zijn kuur te onderbreken. Integendeel na Karlsbad gaat hij nog door naar Bad Kreuth voor een z.g. melkkuur. Pas op 14 juli bericht hij dat hij op de avond van 16 juli zal aankomen. Hij bepaalt dat de begrafenis van Alexander op 17 juli zal plaats vinden. Opdat hij niet de hele dag er mede kwijt zal zijn wordt de aanvang van de plechtigheid gesteld op 9.- uur.

Vanaf 21 juni heeft het stoffelijk overschot van Alexander opgebaard gestaan in het paleis aan de Kneuterdijk. Vier weken in hoogzomer hebben de bloemen en kransen uiteraard doen verwelken. In allerijl worden nieuwe bloemstukken aangedragen. Uiteraard is de belangstelling van het nederlandse volk door het uitstellen van de begrafenis aanzienlijk. Duizenden nederlanders gaan naar Den Haag.

De spoorwegen leggen extra treinen in. Langs de route die de stoet zal volgen worden plaatsen verhuurd tegen ongekende prijzen. Zeer velen die pas op donderdagochtend 17 juli naar Den Haag vertrekken komen daar niet tijdig aan. De treinen zijn overvol, zelfs op de bumpers wordt meegereden. Een en ander zorgt er voor dat er eerder een feeststemming dan een rouwstemming ontstaat.

De gasten die de plechtigheid zullen bijwonen moeten al om 8.- uur 's morgens aanwezig zijn. Om half acht treedt de Haagse schutterij aan

bij het paleis waar zij de erewacht zullen vormen. Om tien voor negen arriveert de koning met de koninklijke gasten en precies om negen uur stelt de stoet zich in beweging. De organisatie loopt, de lange tijd van voorbereiding die men heeft gehad ten spijt op tal van punten uit de hand. Op een gegeven moment moet men zelfs halt houden voor een vuilniswagen die de doorgang verspert.

Na dit vreemde oponthoud rijden de koetsen nog een beetje harder om tijdig in Delft aan te komen. Even buiten Den Haag valt er een fikse regenbui die de uniformen van de militairen die mee marcheren doorweekt.

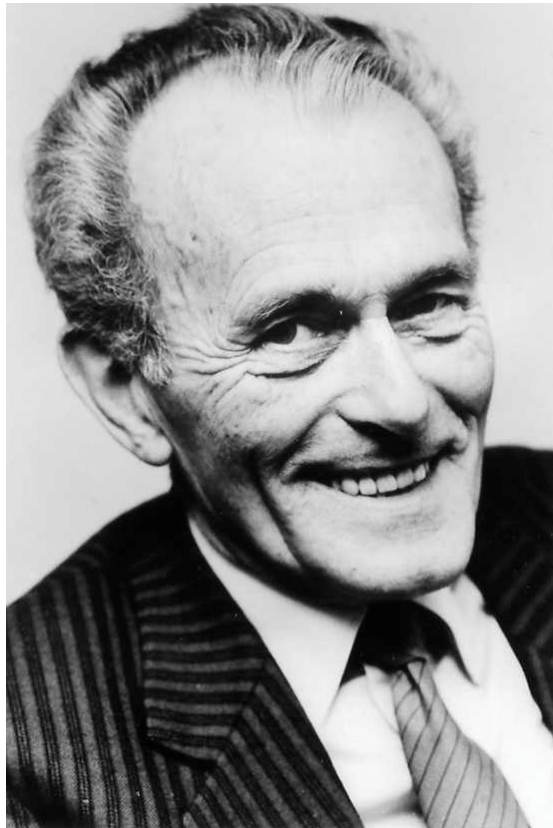
Verfomfaaid door de regen komt de stoet in Delft aan. Het is bijna elf uur als de rouwkoets voor de hoofdingang van de Nieuwe Kerk stilhoudt

In het kerkgebouw heerst doodse stilte. Is er onderweg af en toe treurmuziek ten gehore gebracht in de kerk is er geen muzikale omlijsting want op bevel van de koning wordt het orgel niet bespeeld. Onder doodse stilte wordt de kist opgesteld. Pas als ds. Koetsveld het woord neemt wordt de ijzige stilte doorbroken. Een half uur duurt de dienst. Koning Willem verlaat om half twaalf als eerste de kerk om naar Den Haag terug te rijden. Als de stoet vertrokken is neemt het publiek bezit van de kerk met de nog niet afgesloten grafkelder. Het wordt er gezellig. In de kerk worden sigaren en broodjes verkocht.

In augustus laat de koning de bezittingen van Alexander publiek verkopen. Koningin Emma zorgt er voor dat uit de nalatenschap de vrienden en naaste medewerkers van Alexander een persoonlijk aandenken krijgen. Een stapel brieven en documenten, deels brieven afkomstig van koningin Sophie vertrouwt zij toe aan de secretaris van de prins Willem van Dijck. Deze Willem van Dijck was de zoon van Willem Frederik van Dijck het resultaat van een avontuurtje van de latere Koning Willem II met het hofnaaistertje Dorothea van Dijck. Uit hoofde van deze relatie heeft hij steeds koninklijke bescherming genoten en een functie aan het hof gehad. Die bescherming heeft zich op zijn zoon voortgezet. Van Dijck neemt op zich de documenten 40 jaar te bewaren. Met nog andere documenten biedt de familie van Dijck in 1924 de documenten aan Koningin Wilhelmina aan. De koningin koopt de documenten voor de som van f. 1.000,-.

Waarschijnlijk zijn zij toegevoegd aan andere documenten die betrekking hebben op de periode Willem III en die in het Koninklijk huisarchief door Emma ontoegankelijk zijn gemaakt tot 1990.

Dick Delfos
(M.R.A.W. Delfos 1923-1999)

Dick Delfos en
Evert Broekstra

Loge Jacob van Campen
Amersfoort
omstreeks 1975